

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

งานราชทัณฑ์เป็นระบบงานของรัฐอย่างหนึ่ง สำหรับปฏิบัติต่อนักโทษ ตามวิถีทางแห่งความยุติธรรม โดยมีความมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดความสงบสุข แก่บ้านเมือง งานราชทัณฑ์ได้มีวิวัฒนาการผันแปรไปตามแนวความคิดของวัตถุประสงค์ในการลงโทษ และวิธีการลงโทษที่สังคมเห็นว่าเหมาะสมในแต่ละยุคแต่ละสมัย

ในอดีต การปฏิบัติต่อนักโทษในประเทศไทย ยังไม่ได้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิของนักโทษ การปฏิบัติและการควบคุมเต็มไปด้วยความทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรม และมีได้มีกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติที่แน่นอนทั้งนี้ เนื่องจากสังคมมีความเชื่อที่ว่าผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่มีความชั่วร้าย จึงต้องลงโทษให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำลงไป สังคมมักไม่ค่อยให้ความสนใจว่านักโทษจะมีความเป็นอยู่เช่นไรบ้าง เพราะถือว่าผลประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัยของสังคมโดยส่วนรวมย่อมสำคัญกว่าสิทธิของนักโทษ และมักจะมองว่า "เป็นคนทำผิดต้องโทษจำคุก จะเอาอะไรหนักหนา" การปฏิบัติเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อชุมชนโดยส่วนรวม เมื่อนักโทษนั้นได้กลับเข้าสู่สังคมในฐานะเสรีชนอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากนักโทษส่วนมากยังคงมีทัศนคติในทางที่เป็นภัยต่อสังคมเหมือนเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความกดดันที่ได้รับจากการลงโทษที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนในขณะที่เขาอยู่ในเรือนจำ ในที่สุดก็จะกระทำความผิดซ้ำอีก และถูกจับกุมเข้ารับโทษในเรือนจำเป็นวัฏจักรวนเวียนกันอยู่เช่นนี้ไม่มีสิ้นสุด

นักอาชญาวิทยาและนักทัณฑวิทยาสมัยใหม่จึงเห็นว่า หลักการปฏิบัติต่อนักโทษนั้น ควรจะผสมผสานระหว่างการลงโทษกับการปรับปรุงแก้ไข โดยเน้นการอบรมแก้ไข และฟื้นฟูให้นักโทษรู้สำนึก และสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างพลเมืองดี โดยวิธีให้การศึกษ อบรมศีลธรรมจรรยา ฝึกวิชาชีพ

ให้สวัสดิการ และคำนึงถึงสิทธิของนักโทษมากขึ้น เพราะแม้นักโทษจะถูกลงโทษตามคำพิพากษา แต่ยังคงดำรงสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากวรรคแรกของอารัมภบทแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ว่า "อันว่ามนุษย์นั้น เมื่อครบสภาพความเป็นมนุษย์ ย่อมทรงไว้ซึ่งความภาคภูมิ ความเท่าเทียมกันในทางสิทธิ และมีสิทธิอันเป็นนิรันดร์" ดังนั้น การปฏิบัติต่อนักโทษจึงต้องคำนึงถึงสิทธิเบื้องต้นในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์ เพื่อมิให้นักโทษต้องอยู่ในสภาพที่เลวร้าย และถูกทำลายศักยภาพในการพัฒนาตนเอง

ในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่านักโทษยังคงมีฐานะเป็นพลเมืองของประเทศ แต่ถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบของเรือนจำ ซึ่งใช้ควบคุมนักโทษเท่านั้น¹ ส่วนสิทธิในด้านอื่น ๆ นักโทษยังคงมีอยู่ดังนั้น กรมราชทัณฑ์จึงต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือนักโทษอย่างมนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน และต้องตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนที่เขาควรจะได้รับเสมอ ทั้งนี้ โดยการให้ความคุ้มครองสิทธิในด้านต่างๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือแนะนำความรู้ทางด้านกฎหมาย การให้โอกาสนักโทษได้ร้องเรียนต่อองค์การยุติธรรมภายนอกในกรณีที่นักโทษถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน การตรวจเรือนจำโดยคณะกรรมการหรือคณะบุคคลที่เป็นอิสระ ซึ่งสามารถรับเรื่องราวร้องทุกข์คำร้อง และมีอำนาจพิจารณาแก้ไขการปฏิบัติที่ไม่ชอบธรรม หรือฝ่าฝืนกฎหมายได้ เป็นต้น

จากแนวความคิดนี้ ประเทศต่างๆจึงได้มีการรณรงค์ที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิของนักโทษมากขึ้น โดยการบัญญัติรับรองสิทธิต่างๆที่นักโทษควรได้รับไว้ในกฎหมาย เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันให้กับนักโทษ นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติยังได้ร่วมมือกับนานาประเทศ วางข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for The Treatment of Prisoners) ขึ้นในปี พ.ศ. 2478 โดยมีประเทศสมาชิกรวม 57 ประเทศ ได้ให้สัตยาบันรับรองข้อกำหนดดังกล่าวในปี พ.ศ. 2500 เป็นผลให้ข้อกำหนดดังกล่าวได้แพร่หลาย เป็นแบบฉบับที่นานาอารยประเทศได้

¹ ประชาชน วัฒนวาณิชย์ และคณะ , สิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังในประเทศไทย , กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์ 2529 , หน้า 5.

ยึดถือเป็นแนวทางในการพัฒนางานราชทัณฑ์ และองค์การสหประชาชาติยังได้ จัดให้มีการประชุมว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังใน ปีต่อมา เพื่อปรับปรุงให้ข้อกำหนดมาตรฐานดังกล่าวทันสมัย และเหมาะสม อยู่เสมอ

นอกจากข้อกำหนดดังกล่าวแล้ว ประเทศต่างๆยังได้ร่วมมือกันจัดทำ อนุสัญญาและความตกลงเพื่อคุ้มครองสิทธิของนักโทษไว้อีกหลายฉบับ เช่น อนุ- สัญญาต่อต้านการทรมานและการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือการลงโทษ ที่เป็นการเหยียดหยาม (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) และ คำประกาศการคุ้มครองบุคคลจากการถูกทรมาน และการทำทารุณที่ขัดต่อหลัก มนุษยธรรม หรือการลงโทษที่เป็นการเหยียดหยาม (Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ซึ่งตามอนุสัญญาเหล่านี้ ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของนักโทษที่จะไม่ถูกกระ ทำทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ อันเป็นการ แสดงให้เห็นถึงการยอมรับของประชาชาติต่างๆที่พยายามผลักดันให้มีการคุ้มครอง สิทธิของนักโทษ เพื่อให้การปฏิบัติต่อนักโทษมีมนุษยธรรมมากยิ่งขึ้น

สำหรับประเทศไทย ได้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์ ให้สอดคล้องกับแนวทศทวิทศสมัยใหม่ โดยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ สำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งมีการออกกฎระเบียบ ขอบบังคับอีกหลายประการในการให้ความคุ้มครองสิทธิของนักโทษ และได้ยกเลิก พระราชบัญญัติเรือนจำ ร.ศ. 120 มีผลกระทบให้หน้าที่หลักของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งแต่เดิมเน้นการลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวได้เปลี่ยนแปลงไป เริ่มมีการมองเห็นคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ ทำให้กรมราชทัณฑ์ปรับปรุงเอาใจใส่ในความ เป็นอยู่ของนักโทษ และยอมรับสิทธิของนักโทษมากขึ้นกว่าเดิม แต่อย่างไรก็ดี ยังคงมีปัญหาโต้แย้งกันอย่างมากเกี่ยวกับขอบเขตของการให้ความยอมรับสิทธิของ นักโทษว่าควรจะมีแค่ไหน เพียงไร และกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้องนั้นบัญญัติให้ ความคุ้มครองสิทธิของนักโทษเพียงพอแล้วหรือไม่

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมุ่งที่จะวิเคราะห์ถึงสิทธิของนักโทษที่ได้รับการยอมรับตามกฎหมาย กฎ และระเบียบ ที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบัน โดยเปรียบเทียบกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ขององค์การสหประชาชาติ และสิทธิที่ได้รับการยอมรับตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ เพื่อหาแนวทางแก้ไขกฎหมายให้มีการพัฒนาสิทธิต่างๆที่นักโทษพึงได้รับ โดยไม่ขัดกับหลักการลงโทษ อันจะเป็นการสร้างหลักประกันให้กับนักโทษ และช่วยให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งเน้นในการแก้ไขนักโทษให้กลับตัวเป็นคนดี และเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาถึงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของนักโทษในประเทศไทยในปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎี ตลอดจนแนวคำพิพากษาของศาลที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของนักโทษในต่างประเทศ
- 3) เพื่อต้องการทราบถึงปัญหา รวมทั้งข้อขัดข้องในการคุ้มครองสิทธิของนักโทษในประเทศไทย
- 4) เพื่อหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิของนักโทษในด้านต่างๆชัดเจน แน่นนอน และมีความเป็นธรรมมากขึ้น
- 5) เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการปรับปรุงกฎหมาย โดยการนำสิทธิของนักโทษที่ได้รับการยอมรับในต่างประเทศ มาพัฒนาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย เพื่อให้ นักโทษสามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีได้ และเป็นการแก้ไข ปัญหาอาชญากรรมให้แก่สังคม

1.3 ประโยชน์ของการศึกษา

- 1) เพื่อเป็นแนวทางให้มีการยอมรับคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของนักโทษมากขึ้น และทำให้สังคมหันกลับมาให้ความสนใจกับชีวิตความเป็นอยู่ของนักโทษ

2) เพื่อเป็นแนวทางให้สังคมยอมรับสิทธิต่างๆ ที่นักโทษพึงได้รับอันเป็นการสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน และหลักมนุษยธรรม

3) ช่วยให้บริการลดอุปสรรคในการลงโทษ ที่เน้นการปรุงแต่งแก้ไขผู้กระทำผิดได้ง่ายขึ้น ซึ่งในที่สุดจะส่งผลให้นักโทษสามารถกลับเข้าสู่สังคมดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข และเป็นการป้องกันปัญหาอาชญากรรมอีกทางหนึ่ง

1.4 ขอบเขตและวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษาถึงสิทธิของนักโทษเด็ดขาด โดยพิจารณาจากกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และระเบียบต่างๆ โดยเน้นเฉพาะผู้ต้องขังตามคำพิพากษาของศาล หรือนักโทษเด็ดขาด ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย โดยไม่รวมถึงนักโทษที่เป็นเด็ก ผู้ถูกกักกัน และผู้ถูกกักขัง โดยจะทำการศึกษาค้นคว้าจากกฎหมาย และแนวคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ตลอดจนอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของนักโทษ และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติของไทย อันจะเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายเพื่อให้มีการยอมรับสิทธิตามกฎหมายของนักโทษชัดเจน แน่นนอน และมีความเป็นธรรมมากกว่าเดิม

1.5 สมมติฐาน

1) นักโทษเพียงแต่เสียสิทธิตามคำพิพากษาลงโทษเท่านั้น แต่ยังคงมีสิทธิในด้านอื่นๆ อยู่

2) นักโทษควรได้รับการคุ้มครองให้มีสิทธิตามกฎหมาย เท่าที่ไม่ขัดกับหลักการลงโทษ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การแก้ไขผู้กระทำผิดให้กลับตัวเป็นคนดี

3) บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยในปัจจุบัน ยังไม่ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของนักโทษอย่างเพียงพอ